

EIŽENS
VEVERIS

IEDĒSTĪET
ROZES
ZEME
NOLADĒTA

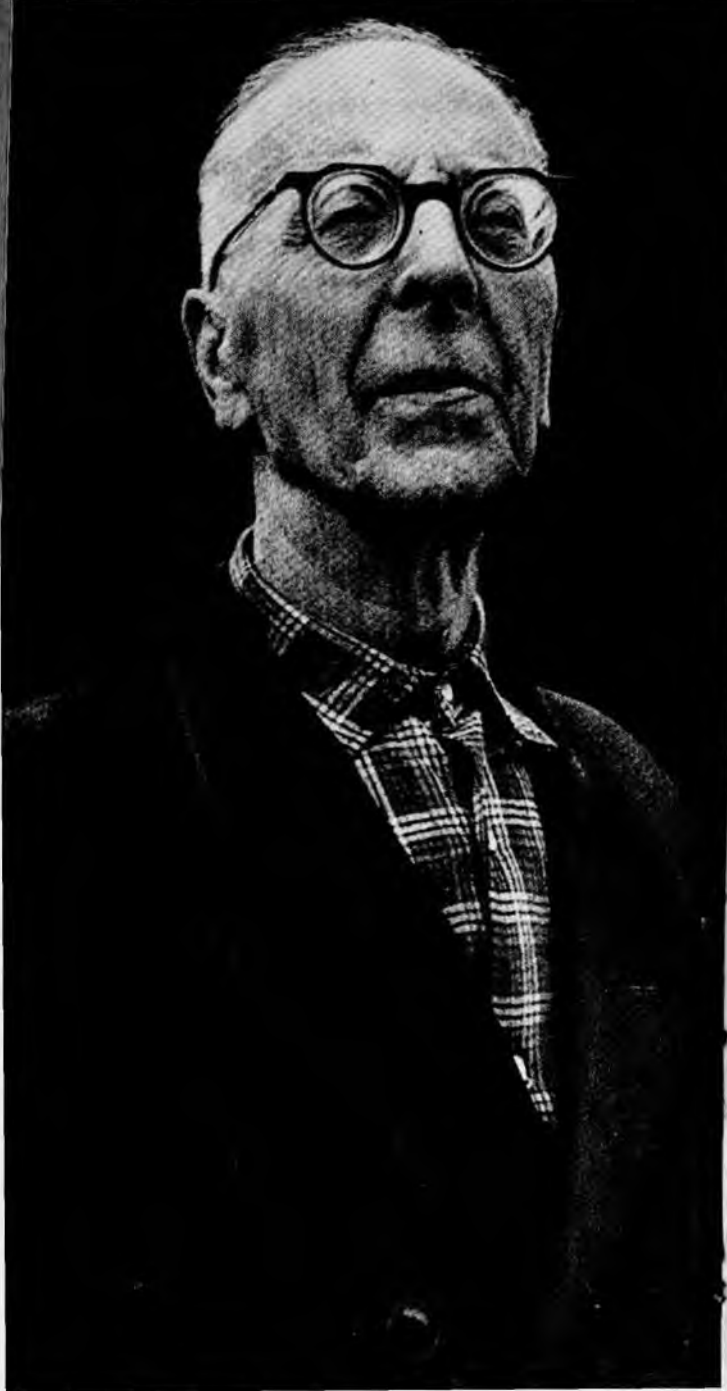

EIŽENS
VĒVERIS

IEDĒSTIET
ROZES
ZEMĒ
NOLĀDĒTĀ

MAUTHAUZENAS
NOVELES
DZEIĀ

Mākslinieks A. Stankovičs

Pavaicājiēt vien droši. Eižena Vēvera vārds nemaz nav svešs. Trapenē, Lapmežciemā, Bilskā, Valkā un Rīgā daudzi jo daudzi ar dziļu mīlestību atceras skolotāju, kurš viņiem lemācījis izprast vēsturi un literatūru. Varbūt Kāpu Žaņa dēls vēl šodien atminas sava tēva pirmo tikšanos ar jauno pasniedzēju, kad viņš garos strīdīšos beidzot pārliecināja, ka dēllem tomēr jātiek soli tālāk, nekā to vecāki aizgājuši, un svešu valodu mācēšana redzes loku allaž paver plašāku.

Pedagoga darbs prasīja visu sevi bez atlikuma, un varbūt tikai retais no audzēkņiem nojauta skolotāja atvilktnēs lekrāto kuplo virkni lirisku vārsmu par vīgriežu smaržu vasaras rai-
bajās pļavās vai zvaigžņu miriādēm augusta nakts debesīs. Tas bija sapņu un romantikas laiks. Diemžēl pirms kara rakstītais nav saglabājies, un mums grūti ledomāties tā pirmā dzejnieka sejas vaibstus.

Šodien mūsu acu priekšā stāv Eižens Vēveris, skarbu laikmeļa dziesmu autors. Šis dziesmas sirdī lededzinātas ar uguni un zobenu mūsu gadsimta vīstragiskākajos brīžos, kad Eiropas tautu dzīvībai pie kakla spiedās fašisma asi notecinātā smaile. No cietuma Valmierā [kur tajā laikā bija lemešts arī Miervaldis Birze] cauri Salaspilij un Štuthofai līdz 163 nāves kāpienēm Mauthausenā — tāds ir ceļš, kura pašā vidū pacelti un izciesti šai grāmatā rindotie vārdi.

To nozīme un svars paliek nemainīgi arī šobaltdien. Smagās ciešanās dzimusī dzeja ir pieminekļš visiem mirušajiem un dzīvajiem,

kuri nebaidījās vēstures ceļā viskrasāko pagrie-
zīenu.

Patiešībā katrs Eižena Vēvera dzejolis atgā-
dina traģisma plesālināšu noveļu, kur plaši at-
sedzas cilvēku lekšējā pasaule. Ne vien alkas
pēc maizes, bet arī alkas pēc garīgās barības
nebija noslēpējamas 20. gadsimta ellē —
Mauthauzenā.

Romas imperatori savā laikā Kolizeja fron-
tonā lecala devīzi — skaldi un valdi; fašisti
darīja ko līdzīgu, viņi uz ieslodzīto krūtīm
pavēlēja uzšūt burtus, katrai tautībai savus,
cerēdami tādā kārtā sanaldot itāļiem ar fran-
cūzi, latviešiem ar krievu. Taču no šiem burtiem
cīnītāju sirdīs «Skaldi un valdi» vietā ledegās
spēkpilnais vārds — solidaritāte, kas palīdzēja
apvienoties un izturēt. No dienvidslāvu ple-
čeha, no poļu ple unģāra no rokas rokā ceļoja
par maizes cenu, tāpat par dzīvības cenu
lemantotā cigarete, kas kopā ar cerību zilgotu
dūmu ļāva cilvēkam pacelties dzeloņstieplēm
pāri un mirkli pašūpošes domās iztēlotajā tuvē
brīvības puķa spārnos.

«Iedēstiet rozēs Zemē nolādētā» nav dienas-
grāmata fikai par vienu koncentrācijas nometni,
tā atsedz fašisma būtību pasaules mērogā.

Eižens Vēveris par grāmata «Iedēstiet rozēs
Zemē nolādētā» 1970. gadā leģuva Latvijas PSR
Valsts prēmiju.

Arvīds Skalbe

**Veltu visiem cīnītājiem pret fašismu —
dzīvlem un mirušiem**

ASINSBRĀĻI

TOREIZ CEMENTA JAVĀ
SMAGI KRITA SARKANAS LĀSES
NO PĀTAGU PLOŠĪTIEM PLECIEM
UN SAPĻODA KOPĀ.
TĀ MĒS KĻUVĀM ASINSBRĀĻI
KĀ ISLANDES SĀGĀS.
MĒS — NO RĪGAS, MASKAVAS,
PARĪZES UN PRĀGAS.
UN TAGAD ES DOMĀJU JŪSU VISU DOMAS,
ELPOJU JŪSU ELPU
UN JŪTU JŪSU PULSU
ARTĒRIJĀS SAVĀS.
MĒS — CILVĒCES BRĀLĪBAS GRANĪTA MĒRIS,
CEMENTĒTS DRAUSMU UN CIESĀNU JAVĀ.

**Preļ kādu akmeni
Lai es satlecu
Savas bezspēcīgās rokas!**

ATGRIEŠANĀS NEVĒLAMA

Sniegi snieg un aizputina
Bedres,
Dvēselēm pieraktas bedres
Aiz Salaspils dzelzņu stieplēm.
Smalki cimdotas slepkavu rokas
Uzspiež mūsu dzīvībām
Nāves zīmi RU*.
Haizivs rīkles pleš brūnie vagoni —
Aprij mūs.
Naidīgi veseri kaudz,
Naglo un ienaglo mūs
Kā zārkā.
Melnā lokomotīve viež melnus dūmus
Sniegu baltajās vērpētēs.
Katafalki lēni sakustas pret saulrīta pusi.

Nav Šopēna sēru marša,
Nav skumju sievu asaru.
Tikai Salaspils kraukļi
Kā nelaimes ēnas
Vēcina spārnus pār mums.
Skramšķina kraukļi:
«Ir jāmirst! Ir jāmirst!
Atgriezties nevēlams jums!»

* Rückkehr unerwünscht — atgriešanās nevēlama.

* * *

Kam neesam vajadzīgi!

**Vai Daugavas ledum,
Kur saltās zlemas naktīs nolaižas
Mūsu jaunības zvaigznes?
Vai Rīgas līpām,
Kas garām sarglem un bendēm
Ienesa ciefuma kamerās
Medus smaržu!
Vai tlem,
Kuri salst uz tukšās mājas sliekšņa
Un gaida?
Bet varbūt tikai melnajam pirātu karogam
Virs Salaspils!**

**Sargles, melnais!
Mēs tomēr atgriezīsimies.**

MAUTHAUZENA

Mauthauzena, Mordshauzena*, —
Tavi katordznieki dzied.
Dantes elle tinas dūmos,
Dūmos saule lec un riet.

Lēkā augstsprieguma dzirkstis,
Vējos dzeloņstieples džinkst.
Meklē izmisuši pirksti
Nāvi sev — un dzelkšņos stingst.

Mauthauzenā, Mordshauzenā,
Debesis un zeme vaid.
Sirdīm apkārt akmens, akmens,
Sirdīs ciets kā akmens — naidis.

Mauthauzena, Mordshauzena, —
Sirēnas un suņi kauc.
Tiesas dlenu, bargo dlenu
Sadegušas dzīves sauc.

* Mauthauzenu ieslodzītie dēvēja arī par Mordshauzenu — Slepkavības cematu.

TORŅI

Torņi saka:

«Pakāpies!»

No torņiem var tālu redzēt:

Pāri ikdienas lēzenajiem pakalniem,

Pāri dvēseles ņirbošajiem sēkļiem,

Pāri rāvainajam kaislību purvam.

«Pakāpies!»

saka Dzimtenes domīgie torņi.

Šeit torņi ir citādi.

Satupuši uz melnā mūra kā maitu ērgļi,

Sargtorņi vēro mūs,

Ko mēs darām,

ko domājam,

kā elpojam.

Un to strupe ložmetēju knābji

Ļauni ledrebas . . .

Pašā pirmajā vakarā

Viņu asie ložu nagi saplosīja

Kāda latviešu strādnieka

godīgo sirdi.

Nolādētie Mauthauzenas torņi!

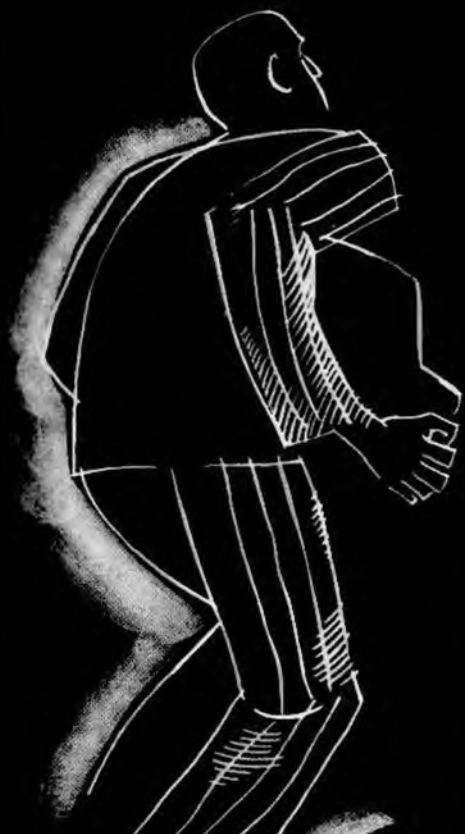
TERRA MALADETTA

Akmeņi,
Tikai akmeņi!
Pelēki, dzeltenī, melni.
Un neviena krūma,
Un neviena zājuma,
Ne dadžu, ne lēpju lapu.
It nekā!
Džūlio,
Tur tālāk pasaule tik zaja —
Zaji kalni,
Dziļi zajas lejas.
Mums tikai akmeņi un
Niknas suņu rejas.

Džūlio,
Dzejņlek no ziedošās Itālijas,
Reiz tu norunāji mums legendu
Par to,
Kas mira moku kalnā,
Un tomēr —
Tur zemē trīs asins lāses noritēja,
Tur klintīs trīs asinsrozes uzziedēja.
Kur mūsu asinsrozes šajā Golgātā!
Teic — kur?
Te krita Silvio, te Žans, te Mihaīls,
Te mira Kārlis, Ježi un Hozē,
Bet zeme neatsaucās viņu asinīm.

**Kails bij un palika kalns Mauthauzenā
Starp zaļiem mežiem,
Vīnstīgām
Un Alpu pļavu gaišiem krokusiem.**

**. . . Kopš nakts un mēris uzcēla
Sev cietoksni šai kalnā,
Tas saules nolādēts,
Tas ļaunību nolādēts,
Tas mūžu mūžos —
Terra maladetta!**

163
163
163
163
163
163
163
163
163

163

NĀVES KĀPES

Simt sešdesmit trīs . . .

Simt sešdesmit trīs . . .

Es uztrūkstos naktī no miega.

Balss aizlauzta murgos:

Rīt atkal mūs dzīs

Pa kāpēm, pa kāpēm

simt sešdesmit trīs

Uz Šteinbruhas* asiņu sniegu.

Es gulēt vairs nevaru.

Lietuvēns viss —

Ir rungas, ir akmens,

ir sāpes,

Ir glodeni glumas

simt sešdesmit trīs

Ar dzīvībām notrītās kāpes.

Pa Šteinbruhas kāpēm

simt sešdesmit trīs

Lāsti ik dienas

un sīteni līst,

Sirdis ik dienas

kā granātas plīst

Uz Šteinbruhas dubjainām kāpēm.

* Akmeņlauztuve.

**Cik ilgi vēl spēšu?
Cik ilgi viņš spēs?
Kas moku sviedrus reiz nožāvēs?
Kas mūsu nāvi reiz pieminēs?
Kas mūsu pēdas reiz sameklēs
uz Šteinbruhas nāves kāpēm!**

«SVĒTVAKARS»

Sniegs uzliesmo virsofnēs Alpos,
Tik ilgotais vakars ir klāt.
Man blakus jauns itālis elso:
«Madonna, tev pateicos, māf!»

Jā, Karlo, tu dzīvs un es arī,
Kaut kāpes simt sešdesmit trīs
Mēs rāpāmies — akmeņiem plecos,
Ik pakāpiens — asinīs.

Kā nāves atšlebie zobi
Šīs kāpes mums uzglūn un nirdz,
Un tomēr ir sagaidīts vakars
Un Alpu galotnes mirdz.

Nes ēnas uz nometni ēnas
Kā sengrēķu Hadesā,
Milst vārti kā dzelžaini pūķi,
Ass uzklēdziens: — Halt! Wer da!

— Kommando Steinbruch!

Simts — dzīvo

Un mirušo — desmit. — Var let! —
Aiz mirušajiem un dzīvjiem
Krīt vārti dārdoši ciet.

«Svētvakars!»

ATDUSA

Vecāmāte

Manu gultasmaisu

Piepildīja ar kalmēm,

Un to smaržā es sapņoju

Par Jāņu nakts papardes ziedu . . .

Blokā mūsu gultas

Ir šauras

Un cietas kā akmens karjers

Šteinbruhā.

Mēs guļam pa četri —

Sallekfām kājām

Kā konservu kārbā.

Mēs pārnākam no darba

Pārguruši

Un naktī nogurstam

Vēl vairāk.

Dažkārt tumsā

Ar dobjū troksni

Kā auzu maiss

Kāds ķermenis atsitās

Preč grīdu.

Tur izmeta mirušo . . .

Dzīvie grib atpūsties

Kādu brīdī.

ĀBOLS

Smags ir ceļš pret kalnu.
Trejkārt smagāki soji
Ceļā uz Mauthauzenu.
Kolonna elso kā nodzīts zirgs.
Svledru sūrumš skalo ojus.
Slīd koka tūpeles.
Tikai neapstāties!
Šeit nonāvē SS . . .

Ceļmalā
Kā brīnums, kā mātes dāvana
Guj ābols.
Jauns francūzis,
Gandrīz vēl zēns,
Izstiep rokū:
«Merci, chéri! . . .»

Viņš nokrita blakām savam sapnim —
Mazs, zilsvītrots kamoliņš.
Smags zābaks uzkāpa ābolam,
Un man likās —
Naglots papēdis samīn
Mirstošu sirdi.

BĒRNI

Manī noraugās
Divi pāri bērnu acu.
Sen neesmu lūkojies zvaigznēs.
Manām sarepējušām, sasprēgājušām
plaukstām

Pleskaras vlegli bērnu pirksti.
Sen nav nobiris pār mani
Ķiršziedu sniegs.
Man blakus vītero un čivina.
Sen neesmu dzirdējis zvirbulēnus.

Viņus sauca Karels un Božēna,
Un viņi gaidīja
Savu kārtu
Uz gāzes kamerām.

— — — — —
Pref kuru akmeni
Lai es satriecu
Savas bezspēcīgās rokas!

VĒRTĪBA

**Pa dzīvi iet liels taksators
Un spriež,
Cik cilvēki un lietas
Ir vērti.**

**Tikai akmens karjeram
Par to nav daļas.
Tas zvalsta granīta dūres,
Beļž pa labi,
Pa kreisi,
Un mēs ejam bojā.**

**Paglābās elektriķi,
 namdari,
 podnieki.
Nejaušības šaudīgās rokas
Uzveda viņus augšā
Siltajos vējos,
Zilajā dienā
Celt nāvei jaunus tempļus.**

**Palika
Pelēko putekļu miglā,
Izklepojot plaušu atliekas,
 Einšteini,
 Pikaso,
 Pestalociji —
Bezvērts draža
Šajā Antipasaulē.**

VĀJUMA BRĪDIS

- Ko raugies uz dzeloņstieplēm,
Džūlio!
- Tur ir atpestīšana.
- Tur ir nāve.
- Nāve ir labā māte.
- Dzīve ir labā māte, Džūlio.
- Raugies —
Alpu pļavās krokusi zied.
- Es redzu tikai
Mauthauzenas
izdegušo zemi.
- Vējš nes no brīves mežiem
Skuju smalko smaržu.
- Man vējš nes sodrējus
No krematorijas.
- Klausies —
Virš barakām cīrulis dzied.
- Klausies —
Ūdenskritums krīt.
Vai jūti viņa garšu?
- Es dzirdu tikai SS cieto maršu
Un automātu kārtas.
- Džūlio,
Pret mani atspiedies!
Vēl varu nostāvēt.
Mēs atrausim dzelzs vārtus.
- Vai šodien?
- Nē.

- Vai rītu!
— Nē.
— Kad tad! . . .

Nakti viņš metās
augstsprieguma stieplēs.

Sodiet mani, biedri!
Es Džūlio nenoturēju.

ES ĻOTI MĪLU SUŅUS

Mūs dzina uz pazemi
kā kurmjus.

Mēs klumpačojām pa pieci
caur miglu un fumsu.

Vērīgas spuldzes skaitīja mūs
dzeltenām lūša acīm.

Ārietis,

Stulmu zābakos un zibeņpodru automātu,
veda suni.

Ārietis kā jau ārietis — smalks un truls.

Smalks un vērīgs — suns.

Es ļoti mīlu suņus.

Man patīk viņu gudrais skatiens,

Metālspīduma spalva

Un vēso purnu miklais pieskāriens.

Tas, kurš sojoja līdzās automātam un

stulmu zābakiem,

bija lielisks —

Kā Džeka Londona Baltais Ilknis.

Roka pacēlās glāstam . . .

Tad lēca suns.

Viņa zobi kā kalti

Pārcirta manu delnu.

«Bravo!» sauca esesietis.

**Suns nolieca skaisto galvu —
Kā aktieris pēc veiksmīgas debijas.
Bet es raudāju.
Ne jau aiz sāpēm,
Ne jau asiņu dēļ,
Kas izdzēsa
Mana katordznieka tērpa svītras.
Mani bija plevīlis draugs.**

BLOKA VECĀKĀ SPREDIĶIS

«Musulmani», tu smerdeli!

Tu esi blēdis un zaglis.

Vakar tu gremoji nozagtu kastani,

Šodien tu izlaki traukūdeni,

Nākot no darba,

Tu aptini cementmaisa papīru

Ap krūfīm un kājām.

Vai Lielvācija tā var uzvarēt!

Ne vella!

Mācies no mums, prominentiem:

Mēs dzīvojam godīgi,

Mēs tikai organizējam.

Es sev organizēju zīda zeķes,

laka kurpes

un rokas pulksteni.

Vai tādu pulksteni tu kādreiz esi redzējis!

Ak šis bija tavš pulkstenis!

Tad šē tev pa purnu!

Noslaukies!

Nepinkšķi!

Un klausies tālāk:

Kapo Rūdijs organizēja cukura maisu

Un oberkapo Francis —

trīs pudeles spirta politūras.

**Bet tu zodz, vecais nakts pods!
Oberfireri un raportfireri
 organizē zeltu,
Pat komandants savai mīļākai —
 briljanta auskarus.
Bet tu, izplūkātais puṡnu biedēkli, zodz
 kartupeļu mizas!**

**Lai šie vārdi tev afnestu svētību,
Saņem divdesmit pieci
 pa kūkumu.
 Āmen!**

SAMALTIE

**Maļ dzīrnas brūnā čūska
Dienu un nakti.
Samaļ lepnumu, godu,
Mīlu un draudzību,
Un atmiņas pār meža pļavām.
Un cilvēka vairs nav.
Ir tikai bijušais
Ar tukšām acīm —
Kā izsmeltām akām.
Ēnas klīst
Pa nometni,
Katliņi grab
Izgindušajās rokās.
Ēst!**

**Mirongalvji uzjautrinās:
Atņem kaulu savam Volfam
Un met**

bijušajiem.

**Kaukdami un rūkdami tie saklūp ap kaulu,
Kož, plēš un skrāpē.
Suns ielec kāju un roku mudžeklī,
Izrauj kaulu
Un aiziet
Ar bezgala nicinājumu savā vilka purnā.
Bijušie smilst un aizvelkas
Tumšajos kaktos
Salaizīt brūces.**

**Samaltās dvēseles,
Kas nespēja mirt
Stāvus.**

DZĪVOTGRIBA

Nāves valstībā nepieņini nāvi.

Vlens akords

Riņķo zem bloku jumtiem

Un atsitas pret drūmā mūra cietajām

dūrēm:

Gribu dzīvot!

Sīksta kā vārpata —

Dzīvotgriba,

Un tā mums dod spēku

Panest savu nespēku.

Tomēr viņa jāvalda stingrām rokām.

Glēvulis izmeta zelta pavedu,

Un viņa dzīvotgriba

Aizdrāzās baiļu pilnām acīm

Lejup no kalna.

Zem tās satrauktiem pakaviem

Sašķīda

Triju biedru dzīvības

Kā stikls.

Trīs

skanīgas

dzīvības

Pret viena glēvuļa

smilkstošo, nodevīgo dvēseli.

JĒGA

Zvaigžņu putekļiem un cīruļa dziesmai,
Bangām pret molu
Un tīmekļu trīšai uz kadiķa zara —
Visam ir sava jēga.

Kur gan ir jēga šim murgam
Uz kalna aiz smagajām cietokšņa sienām,
Šim melnakmens kausam,
Pilnam līdz malām ar cilvēku ciešanām!
Salauztas dzīves
Kārpās pa smiltīm ar ledainiem pirkstiem
Un atbildi meklē: — Kāpēc! —
Pusnaktī dziestošas balsis
Taujā pēc jēgas
Ar drebošām, sasistām lūpām.
Bads,
Iededzis ārprātu dobuļos grimužās acīs,
Raugās uz mums:
— Kur jēga! —

Ļaunuma bezjēdzības
nekrietnā jēga.

GREĀAS

Līst lietus.

**Mēs kraujam, kraujam,
kraujam
Kā šķīlas
Mīrušo grēdas
Ple krematorijām.
Vakar izcirsts
liels ļaužu mežs.**

**Vieglas un izkaltušas
cilvēciskās šķīlas —
Kā pērnās skujas
Un tomēr smagas jo smagas.
Sirds vairs nespēj
Celt.**

Līst lietus.

**Kapo stingrs,
Kapo akurāts:
Galvas uz vienu pusi,
Uz otru pusi kājas
Ar putekļiem no Padomju zemes,
No Francijas,
No Polijas.**

**Tikai rokas,
Nepakļāvīgās, spītīgās
rokas
Lauž grēdu simetriju,
Slej sastingušās dūres
pret debesīm —
Draud.**

**Līst lietus.
Tāla māte raud.**

**Mēs krājam sītienuš
Melnā negaisa mākonī
Yirs Mauthauzenas.**

JUNDA

— A p e l l ! A p e l l ! —

Kā miglās taures auro bloku vecākle.

Visapkārt melna tumsa,

darvas melna tumsa,

Un tikai prožektori šausta «apellplaci».

Krīt karātavu ēnas pāri mums,

No bastioniem

Apožņā mūs ložmetēju snuķi.

— A p e l l ! —

Cik ilgi stāvam jau!

Pusotras stundas! Divas!

Bet SS vīri skaita tik un skaita.

Vairs nevar nostāvēt.

Vairs spēka nav.

Kaut mazliet pasēdēt . . .

Bet runga vērīgā

Žigli uzrauj kājās

Šos «musulmaņus» nekārtīgos.

— A p e l l ! —

Nu beidzot

Rindas sastingst.

— M ū t z e n a b ! —

Nāk pusdievs — komandants.

Ko pusdievs!

Vofāns!

Pats senģermāņu dievs.

Skat ziņojumi īsi: fā un fā,
Tik — dzīvo, mirušo.
(Jo precīzs nāves grāmatvedis!)
Dievs Votāns smaida,
Votāns jaukā omā:
Mirst labi.

Krematorijām būs dāsna ēsma.
Tad Votāns vēlīgs pleliek pirkstus cepurei
Un aizsoļo kā pāvs
Gar karātavām,
gāzes kamerām
un ķēdēs piekaltajiem
Uz Valhallu.

Mēs — «Mützen auf!»
Un fenterojam prom
Uz savām smirdošām un aukstām alām.

Finita la commedia.

LAIKRAKSTA LAPA

Desmit vīru aiztur elpu,
Desmit acu pāru raugās kā saulē:
Pa laukumu vējš
Dzenā laikraksta lapu —
Gadiem neredzētu laikraksta lapu.
Kaut arī tā neīra fašistu lapele —
Mēs gan prastu lasīt
Starp rindām.
Oho!

«Vējš no brīves,
No lepnajām, sniegotām gālēm,
Saproti mūs!
Mums atņemtas mājas un koki,
Zāle un puķes, un maize,
Un laikrakstu straujā elpa . . .
Vējš!
Krietnais, vīrišķīgais ziemeļu vējš!»

Lapa virpuļo un lido
Arvien tuvāk,
Arvien tuvāk.
Desmit vīru saspriņdz muskuļus:
«Būs!»

Pēkšņi vējš pasītas sānis
Un aizmet laikrakstu
Pār žogu.
Desmit pāru roku
Nolaižas.
Šīs rokas šovakar vairs nestrādās . . .
Lai sit!

CIGARETE

Man virs sirds uzdegts

Sarkans frīsstūris

Ar burtu L.

Čehs piedūra pirkstu burtam:

— Latvietis! — Latvietis.

— Rīga! — Rīga.

— O, Rīga! —

Un viņš iedeva man

Vienu c i g a r e t i.

Rīga, tālā Rīga!

Lai slāvēta tava atblāzma

Šajā nāves dumbrājā!

KARTUPEĻU MIZAS

Esmu bagāts kā Krēzs, kā Rokfellers, gandrīz tik bagāts kā oberkapo — man ir viena vesela cigarete.

Es varu aizlēf uz melno tirgu aiz blokem, kur var visu dabūt, ko vien sirds kāro: katliņu zupas, šķēlīti maizes, picīņu margarīna.

Tur rosās organizatori un tie, kas par cigareti pārdod savu dzīvību.

Todien man uzsmaidīja laime.

Par savu cigareti es saņēmu pilnu katliņu lielisku kartupeļu mizu.

Gāju uz bloku, piespiedis pie krūtīm savu bagātīgo lomu, un kāri leelpoju mizu rūgteno smaržu.

Kāda karaliska maltīte!

Dažas miziņas nokrita zemē. Tās pagrāba un aprija garais profesors no Budapeštas.

MILESTĪBA

Griestu balsti pārlūza kā skali.
Smilšu lavīna iegāzās ejā.
Mēs bijām atgriezti no pasaules,
Kur izdājāja balandu zupu,
Kokus un ložu svinu.
Seši vīri un — trīs simti gramu
Maizes . . .
Tomēr bija labi.
Aiz tūkstoš kubikmetrēm smilts
Palika zābaki,
Kas samina dzīvības kā skudras.
Bet pie mums
 rāmi elpoja
Vecā, krietnā
 kalnraču nāve.
Tik kluss ir piesnidzis mežs
Un kaps.
Vēl tikai gausi pakšķēja ūdens . . .
Mēs atlaidāmies uz dējiem,
Kas vairs neoda pēc asins,
Bet kā senāk —
Pēc egju sila sveķiem.
Pusaizmirsti vārdi
Pacēlās spārnos kā putni,
Kuri atgriežas mājās . . .

«Mana pirmā mīlestība . . .»

Iesāka viens.

Un mēs atcerējāties

Savu pirmo, trauslo mītu.

«Kā viņa prafa gaidīt!»

Sapņoja otrs.

Un mēs domājām

Par visu Solveigu nemirstīgām gaidām.

«Dzīvība ir mīlestība,»

Noteica trešais.

«Arī es esmu

mīlestība,»

Nopūtās vecā, krietnā

kalnraču nāve . . .

Pēc divdesmit stundām

Mūs atraka

Biedru mīlestība.

VĀRDI

Pār nometni iet mākoņi,
Melni, pelēki, dzeltenbrūni.
Parešam baltie —
Kā atpūtas brīži
Šteinbruhā.

Klīst, špīrkstina un veļas
Nometnes vārdi:
Eseslētis
Nomet vārdus kā svinu,
Sargi —
Asus kā dzelonstieples,
Kapo —
Kā rungas zvēlienu . . .

Mēs klusējam.

— — — — —
Bet tovakar,
Kad mans cērtnis bij kļuvis smags
Kā lāsts,
Kad cērtņi vairs necilāja rokas,
Bet pēdējie,
 dobjie
 sirdspuksti,
Biedri man pasvieda vārdus
Kā rīta vēju
No ziedošām Alpu pļavām, —
Un es izturēju.

Brāji, asinsbrāji!
Kad Dzimtenes Ikdiens
Atkal uzmeklēs mūs
Ar putekļu sarmu uz skropstām savām,
Vai varēsīt saglabāt cilvēkiem jūs
Vārdus
Kā vējus no ziedošām pļavām!

SAPŅI

Dažreiz

Ple mums atnāk draudzīga tumsa,

Apsēžas uz mūsu guļas vietām

Un laipni klusē.

Mēs tai uzticam savus sapņus —

Tik vienkāršus kā ēvelskaidas

Un kā ganu stabules.

Mēs stāstām labajai tumsai,

Ko darīsim,

Kad būsīm brīvi,

Ko teiksim tiem,

Kurus mīlam,

Bet ko agrāk pateikt

Nevarējām.

Jo dziļāk mēs iegrimstam

Asinsdubļos,

Jo tīrāki kļūst mūsu sapņi.

Ple velna!

Vai tiešām jāmirst,

Lai saprastu, kā jādzīvo!

KALUMS

Veļu laika debesis
Smagi mākoņi min.
Lietū aiz loga
Kāds izkapti trin.
Tikai vectēvs to dzird,
Tikai vectēvs — fas zin,
Kas zem ābeles dārzā
Izkapti trin:
Nāve iziet tur pļaujā.

Mūsu nāvei nav izkopts,
Tā tērpta melnā mundierī
Un bradā ar spožiem lakādas zābakiem
Pa nelaimīgo skudru pūzni.
«Šodien tu
Un rītu es,»
Dungo vīri,
Velkot ierasto kravu
Uz krematoriju.
Sen esam jau aizmirsuši
Līdzjūtības gaišās sāpes,
Cerību drosmīnošo rokas spiedienu
Un vizošos apļus,
Ko ievelk klusuma ūdeņos
Pricīgu domu oļi.

Tomēr ir arī cita kaluma cilvēki.
Ple mums,
Tie saglabājuši
Zem savas sirds viscietākās velves
Pašlepnuma seno dukātu zeltu
Un vīrišķības nesalaužamo Tolēdas
tēraudu.

Tos nospiest nevar.
Tie dzīvos.
Un, ja arī ne,
Tad viņi mirst
Kā zvani,
Kas pat krītot pilda visas lejas
Ar dunošiem padebešiem.

BĒGLIS

**Caur mara sniegiem,
Caur mara krusu
Skrien bēglis.**

**Suņi dzen pēdas.
Viņš metas upē,
Kur ledainie ūdeņi
Šausta miesu
Kā gestapo pletnes.
SS pārmeklē katru birstalu,
katru krūmu.
Un viņš rāpjas klintīs,
Kur zied ēdelveiss.
Nikne kalnu gari
Nogāž ceļā
sniega lavīnas.
Bet viņam ļoti jāsteidzas,
Un azotē divi simti gramu maizes,
Un priekšā
divi tūkstoši kilometru . . .**

**Bēglis iet
Caur mara sniegiem,
caur mara krusu,
Caur lenaidnieka zemi,
Jo dzimtajā pusē
Cīnās viņa biedri . . .
Turieties, zēni!
Es nāku . . .
Es nāku . . . palīgā . . .**

BĒGLA SAGAIĀŠANA

Nometnes Olimpā diena šī iesākās liksmi.
Smejas SS, smej vīri ar trīsstūriem zariem:
Beidzot gan notverts ir viņš,

kas sakrājis fīreriem rūpes!

Priecīgi plaušķina vārti

ar cietām, ar dzelžainām ķetnām;

Ķēdes ap stabiem kā zvārguļi

nošķind un tinas kā odzes;

Kārtavas čīkstina sveicienu,

vicina cilpotās virves;

Mūzika spēlē par putniem,

kas visi nu atkal ir klāt;

Sekstetā vāvuļo suņi,

kam asinis siltas uz purniem;

Dūmeņi uzmauc tam galvā

brūndzeltenu, kvēpainu kroni;

Ņirbot un sindzot zib raibs

karnevāls bēglim visapkārt.

Bunkuri tvarsta pēc viņa

ar kārīgo melnzobu muti.

Vienīgi svītraino rindās

sastingums, draudošs un kluss.

Debesis nomet uz sirdīm

sūrstošus pilienus.

DE PROFUNDIS

Ledaina tumsa met melnas šjakatas

Sejā,

Ļauns klusums taustās

Pēc manas sirds.

Nav

Ne saules, ne zvaigžņu, ne laika.

Ir

Tikai kāds pieres nospiedums

Uz bunkura mitrās sienas,

Trīs soji līdz pasaules galam

Un

iznīcības nakts.

Esmu viens dzijā akā.

Sāpes pil.

Un es klauvēju

Pie mēmajiem akmeņiem — klauvēju

Tiem,

Kas aizdegs mūžīgo uguni

Par mani,

Mauthauzenas

Nezināmo kareivī.

PIEDOŠANA

Tout comprendre —
c'est tout pardonner . . .

Viņš visu saprata un visu piedeva,
Piedeva vējam,
Kas plosīja viņa skrandas,
Piedeva sniegam,
Kas dedzināja kailās pēdas pantīnās,
Piedeva akmeņiem,
Kas nejāvās lauznim,
Piedeva dūrēm,
Kas viņu notrieca zemē.

Tikai mūs viņš nevarēja saprast,
Mūs, kas negribēja piedot it neko.

SS viņu nometa
No Parašutistu klints*,
Un piedošana sašķīda
Pret granīta
 cieto izsmieklu.

* Klints, no kuras nogrūda ieslodzītos un kuru SS ģirgādāmkas dēvēja par Parašutistu klinti.

VELĀ ATZIŅA

**Dūmeņi atpleš pret debesīm rīkles,
Dūmeņiem gribētos sauli pat rīt.
Kvēlošos pelnos ik stundu, ik brīdi
Mirusās sirdis uz sirdīm mums krīt.**

**Kā gan lai iztur šo kāpuru dzīvi,
Kurā pat nāvei ņemts savs diženums!
Kā gan tas varēja notikt, ka debess
Sabruka pēkšņi, tik pēkšņi pār mums!**

**Pārāk mēs steidzāmieš lemešos pārkalt
Šķēpus, pirms sējai bij plenācis laiks.
Pārāk daudz rožu mums smaržoja skvēros,
Necilvēks cēlās kad plēsīgs un baigs.**

**Maksa par kļūdām — asins uz bruģa,
Saliekti pleci un izdzisis smaids.
Vēlu mēs sapratām: mīla ir vāja,
Ja to ar vairogu neaizsedz naids.**

SELEKCIJA

**«Atšaut!» saka mednieki,
Un nederīgiem aļņiem jāmirst.**

**«Injekciju uz viņsauli,» saka SS virsārsts,
Un jāmirst tiem,
Kuri neder vairs kaplim.
Viņš sfāv ar steku —
Viņš šķiro.
Un pakalpīgi raksta zilais krīts
Uz izgīndušām mugurām
Spriedumu.**

**Sviež nebēdnīgu dziesmu cīrulis
Nebrīves debesīs,
Bet man uz pleca Vasjas roka dreb —
Vēl tikai desmit kailu dzīvību
Līdz liktenim.
Tad sešas.
Divas.
Cīrulis aprauj dziesmu.**

**Melns steks pret manu draugu —
«Jauns!».
Pret mani —
«Spēcīgs!».
Un zilais krīts jau raksta vīzu atpakaļ
Uz dzīvi.**

**Aiz bloka saule smiltīs dēsta
Mums vienu mazu cerības graudu.**

Vai tiešām es raudu?

LAI NEBŪTU!

Degoša zeme.

Degošas debesis.

Degoša jūra.

Aiziet pēdējie kuģi no Tallinas.

Pēdējā bataljona pēdējais kaujinieks

Triec lodi pēc lodes

Pret SS melnajiem vilņiem,

Pašu pēdējo netaupīdams sev.

Un tagad viņš guļ

mirdinātavā,

Pietūcis kā kalns.

Viņa lūpas, uzblīdušas kā dūres,

Kustas pirms nāves:

«Lai nebūtu! . . .»

Es paņemšu līdz viņa pēdējos vārdus

Visām mātēm,

Visiem tēviem, brāļiem, māsām,

Visiem, kas ceļ, kas rada.

**Es triekšu šos vārdus,
Kā viņš savu pēdējo lodi,
Pret ikdienības nevērīgo steigu,
Pret patības bruņrupuču čaulu,
Pret vienaldzības glodeno sienu —
Lai nebūtu vairs Mauthauzenu,
Cilvēku — vilku
Un asinsjūru.
Nekad vairs!**

Niemals wieder!

ATBLĀZMA

Kāda laime!

**Nav absolūtas laimes,
Nav arī absolūtas nelaimes.
Pat žulgi zaļā posta miglā
Dažbrīd ielaužas kādreizējā prieka bālā
atblāzma.**

**Vajējās brūces mirdinātavā kledz,
Slīmības loka ķermeņus kā tārpus.
Pusaklās telpās vēd mēra dvinga.
Bet mēs drīkstam pagalmā
Zvilnēt pelēkajās smiltīs
Un mirt piesaulē.**

**Saule tin mūs dzīvības zeltainos palagos,
Un mēs nemirstam.**

**Dzejnieks no Polijas
Un dzejnieks no Latvijas
Dzird, kā atkal iedziedas mākoņi
Zilajā bezgalībā.
Viņi ņem akmens šķembas un raksta.
Rindu pēc rindas.**

**Norieta stari pārliccas pagalmam
Un lasa pelēkajās smiltīs
Vārsmas par draudzību un mīlu
Un rītausmu pār Vislu un Daugavu.**

Absolūtas bezcerības nav!

1944
M. S. CHURMAN

ROKAS

Smagas, varmācīgas rokas
Tur automātu
Pie slimniekbloka vārtiem.
Baltas, smalki koptas slepkavu rokas
Eksperimentē ar mums,
Pieraksta un noraksta cilvēkus.
Vēj vakar

Brestas varonim

Tās ielaida vēnās

benzolu.

Bet mūsu ārstam,
Kas numurēts tāpat kā mēs,
Nav zāļu, nav pārsēju, nav nekā.
Viņam ir tikai rokas —
Krietnas
Glābēja rokas.
Un mēs vēl dzīvojam
Pat šajā bezcerību akacī,
Ko dēvē par
mirdināfavu.

Un dzīvosim.
Jo ir šīs rokas.

TAUTAS DZIESMA

**Pusakla spuldze plaiksnī barakā.
Sen Alpu sniegos izdegusi dziesna.
Uz slimniekbloka skaidu spilvena
Es rakstu biedriem latvju tautas dziesmas.**

**Bet, līdzko acis rindām atrauju,
Stāj atkal nakts un nāve savās vietās.
Bij tikko iets caur sidrabbirztaļu,
Un atkal vaidi gultās akmenscietās.**

**Vēd sūri izmisums. Kaut arī tā.
Kaut lūšu acīm logā raugās briesmas —
Birst senās vārsmas sāpju atvarā:
Es rakstu vācu biedriem latvju dziesmas.**

RAINIS NAKTĪ

**Nekad vēl tā nedega zvaigznes
Pār Donavas naksnīgo leju
Kā toreiz, kad Raulam no Nīmas
Es skandēju Raiņa dzeju.**

**Mēs nācām no pazemes gurdi,
Un pantīnās kājas mums sala.
Bet blakus mums soļoja nāve
Ar tumsu un mokām bez gala.**

**Mēs gājām bez domu, bez jūtu
Kā Bēklīna «Mīrušo salā».
Tad pēkšņi kāds iesāka dziesmu,
Ko dziedājis bija La Skālā.**

**Ar dziesmu šo ledegās zvaigznes
Pār Donavas naksnīgo leju,
Un partizānam no Nīmas
Es skandēju Raiņa dzeju.**

BĒTHOVENS

Bango uvertīra «Egmontam».
Diriģents klauna raibajos lēveros
Taktē
Sarabandas varmācīgo soli:
Min Albas karapūji
Nīderlandes tulpes . . .

Mēs drīkstam skatīties,
Kā pasaules varenie bauda
mūziku:
Bālais oficieris melnajā mundierī,
Ekstāzē, —
Bālais oficieris melnajā mundlerī,
Kurš šovakar kaisīs
Gāzes kamerās
ciklonu B . . .

Jūs cerat ieslodzīt
Bēthovenu
Mauthauzenā
Kā Tēlmani
Būhenvaldē!
Jūs!

**Bēthovena brīvības fanfaras
Tricina apkvēpušās debesis
Un ceļ kājās
Mūs,
Kurlem dzelzs vārtos lekalāt:
«Nekad vairs!»**

IZŅĒMUMS

Viss kārtībā.

**Ir urbji, kapo, akmeņi,
Simts badmiru un sargs.
Var sākt.**

**Kā parasti, zem urbjiem akmens kauc
Un iespļauj mūsu sejās sīkas šķembas.
Kā parasti, pret žogu atspiedies,
Stāv sargs.**

**Un tomēr neparasti.
Viņš automātu tur kā invalīda kruķus,
Un acis apmulsušas noraugās uz mums
Kā zēnam,
kas ir apmaidījies
Mošķu mežā.**

**Tad pēkšņi novēršas
Un dodas prom.**

**Beļ brūns uz akmens krāvuma
mums uzsmaida**

Klaips maizes.

**No rīta zīle
Plesīta ple loga:**

**Kāds sargs no jaunajiem
Ir nošāvies aiz žoga.**

VĀCIJAI

Raugos caur dzeloņstieplēm
Uz Gētes un Šillera zemi.
Krematoriju dūmi
Aizklāj man acis:
Neredzu Gētes un Šillera zemi.

Ieklausos vējos no Vācijas mežiem:
Vai nograndīs Bahs,
Vai iešalksles Šūmanis?
Nometnes lamu un kļedzlienu jūklis
Aizskalo fūgas,
Un «Sapņojums» nosmok
Kameru gāzēs.

Rūgti es jautāju sev:
Kur pazudī, dzejas un dižgaru zeme?
Varbūt tikai Eiropas jaunības sapnis
Tu biji vasaras naktī!

Jakobs
Savelk dūrē gestapo salauzto roku:
«Ir Tēlmaņa Vācija!»

Skatos es viņā, un viegli top man:
— Rotfront,
Genosse Deutschland!

MŪŽAM DZĪVIE

No krematorijas krāsnīm
raušu karstus pelnus.
Ko raugāties, Rīgas forņi, uz vakarlem!
Viņi vairs nepārnāks.
Viņi vairs ne.
Un man kā pārgurušam peldētājam
Gribas nolaist rokas
un nogrimt.

Bet karstie pelni neļauj.
Sabirzuši vīri,
Kurus pat Salaspils nespēja salauzt,
Bet viņi uzlikuši man savu spītu,
savu spīvo naidu.
Man jānes simtu un simtu
nepiepildītās ilgas
Un cēta kā Daugavas radze
ticība brīvībai.

Šī nasta
smagāka par simtgadu ozola bluķiem,
Bet tā man jāiznes
Caur Mauthauzenas bezcerības
biezokņiem,
Caur dlenām ar asins lletu
Pa simt sešdesmit trim nāves kāpēm,
Pāri Alpu sniegotam klusumam
Līdz pirmajiem baltajiem bērziem,
Latvijas baltajiem bērziem.

PAMOŠANĀS

Padomju Savienības Varonim
ģenerālim Karbiševam

Mēs kļuvām truli kā celmi.
Acis aizlipina asins svledri,
Granītbluķis nospiež ceļos,
Uz kāpēm mirst bledri —
Mēs gulējām lielo vlenaldzības miegu.

Tad izveda viņu.
Todien vējiem bija naži rokās,
Sals — kā nokaitēta dzelzs.
Un lējās ūdens,
Lējās, lējās, lējās . . .
Ledus leskāva viņu
Kā liesmas Džordāno Bruno.

Pēkšņi mēs atkal izjutām sāpes —
Viņa sāpes
Un spītu —
Viņa spītu,
Un niknumu —
Kaujīnleka niknumu.

Todien,
Kad vējiem naži bija rokās,
Mūs pamodināja
Prometeja mokas.

SEJĒJI

**Trīsdesmit komunistus nošāva rītausmā.
Dienvidū versmoja krāsnis.
Pelni sabira sarkanā vakarā,
Naktī tur augšā vīns lējās dāsni.**

**Bet no krematorijām velk
Labs sējas vējš.
Trīsdesmit sējēji kaisa
Lielās cilvēcības sēklu
Mūsu dvēselēs,
Uz akmeņiem gaidošiem,
Uz nogurušo, pelēko zāli.
Sējēji
 nemirstīgi
Kā Internacionāle.**

ITĀLIEŠI DZIED

Todien viņi lekjuva elles trešajā aplī.

Vēls rudens bija nodzēsis sauli,

Lieti bija noskalājuši nogāzes

Glumas kā ledus.

Ziemeļu vējš viitka caur skrandām,

Slapjajām, svītrajām.

Viņus trenca augšup kalnā

Ar bajķlem,

Smaglem kā svins.

— Los, los, ihr ligurische

Maulesel! —

Viņi klupa un cēlās, un stlepa

Bajķus,

Smagus kā svins.

— Los, los, ihr ligurische

Maulesel! —

Akmeņi drupa zem viņu kājām.

Bajķi

Vēlās lejup un nomēza biedrus aizā

Kā novītušas lapas.

— Los, los, ihr ligurische

Maulesel! —

Pieci palika dzīvi.
Pieci sēdēja pie mūsu krāsniņas.
Nollektas galvas.
Trīcošas, savainotas rokas.
Nabaga notrenktle Ligūrijas mūji!

Un pēkšņi
Viens iesāka dziedāt.
Viņa balss skanēja
Kā leplisis sudraba zvans.
Bet melodija bija kvēla
Kā Itālijas saule.
Strauja
Kā farantella!
Tā nebija «O sole mio!»,
Tā nebija «Addio bella!».
Tā bija Ligūrijas partizāņu dziesma.
To nedziedāja vairs nozaimotie,
To nedziedāja vairs apsmietie.

Dziesmā

šķindēja
zobeni.

PIENENE

**Akmens
Necleš cerību krāsas.
Nikni pirksti
Izravē katru zaļu asnu ap barakām
Un ceļa malās,
Un mūsu domās.
Bet mēs protam plevilt
Akmens pieres un akmens acis:
Spraugā zem sargu torņa zied
Pienene,
Gaiša kā bērnība,
Dārga kā zudusi laime.**

**Pelēkas kolonnas veļas fai garām
Miglainiem vāļiem.
Neviens neskatās
Uz sīkajiem zeltainiem starļiem
Dvēseļu sienas drūmumā,
Bet visi tos redz.**

**Aiziet pelēkās kolonnas
Un aiznes plēnenes sauli
Šahtās,
Kur uzgūlies kalnu smagums
Kā lietuvēns,
Kur vagonetes tver žvadzošiem zobiem
Pēc dzīvībām.**

**Mazā plēnene kā mīla —
Stiprāka par nāvi.**

KAKLAUTS

Mēs likām betonu
Kā apsēju
Uz kalnam cirstajām brūcēm.
Trīs SS vīri skatījās,
Un kapo centās.
Mēs metām betonu,
Un kapo centās.
Pref vakaru
Tas sasita līdz nāvei
Andreju,
Kurš visu mūžu bija audzējis
Puķes.

Pref rītu Andrejs
Nomira.

Bet es paņēmu
Viņa asinīs samirkušo
Kaklautu,
Lai tas man dedzinātu sirdi
Kā Tilu —
Klāsa pelni.

NOZIEGUMS

Pātagas
Dzen darbu bez stājas,
Sviedru upes tek pret nakti,
Tumsa kāpj augšup
Kā lācis.

No mums tiecas
Deviņas ādas plēst —
Mēs cērtam un rokam,
Rokam un cērtam.
Nolādēts,
Kā gribas ēst!

Spekulants rāda maizi:
«Trīs cigaretes!»
Pats viņš vakar Mārim par «paiku»
Iedeva vīnu.

Laužņi
Dragā zemi.
Kalns gaudo kā izsalcis vilks.
Bet spekulants rāda maizi:
«Trīs cigaretes!»

Kalns raud.
Bet spekulants rāda maizi:
«Trīs cigaretes!» —

«Vai nevlens nenositīs
Šo glodenit!»

Māris
Nosita reptili,
Un sargs
Nošāva Māri.

KARĀTAVAS

Jau ceturto dienu
karātavas
stāv tukšas.

Modernās, stacionārās karātavas,
Kas tik graujoši papildināja
Trešā Reiha
arhitektonisko ansambli,
Stāv tukšas.

Augstais SS!
Vai jums apnikuši
Mūsu kārnle kakliņi
Vai jums vairs neizraisa
Smieklu šaltis
Mūsu komiskās izdarības cilpā
Komandanta kungs,
Darīet kaut ko!

Klusu! Varbūt viņš domā lielu domu,
Ko mums, zemcilvēkiem, nesaprast.
Varbūt viņš savā fīreriskā diženumā
Pataupa
karātavas
pats sev! . . .

SITIĒNI

Sirma žurka pārskrien mūsu lažām.

Lai skrien!

Mēs viņu nesītam,

Mēs esam vlenīgle, kas nesit

Šeit,

Kur tic dūrei,

Kur plelūdz pletni.

Mums nesaka: — Ej! —

Bet sit.

Mums nesaka: — Nāc! —

Bet sit.

Un mēs krājam šos sitļenus

Melnā negaisa mākonī

Virš Mauthauzenas.

Vai tā ir varonība!

Nē.

Tā ir tikai Pretošanās kustība.

SARDZE

Mazais partizāns

Bija mūsu dzimtenes

skuju un mežu smarža.

Mēs to glabājām no kapo, no bloķera,

No visiem velniem.

Tomēr kalns to sagrauba,

Un, ko sagrauba kalns,

Tam bija jāpārvēršas

Par pelniem,

Jāpielīp kvēpiem melniem

Slepkavu blezajām pazolēm.

Bet mēs neatdevām savu zēnu

Krematoriju rīklēm.

Izcirtām nišu

Sānu ejā

Un noguldījām

Plecpadsmiņus sadragātos gadus

Kā mauzolejā.

Viņu meklēja balti ilkņi,

Blāvistiklu acis un akmenscietas dūres.

Neatrada vis.

To varai viņš bija

Izbēdzis.

«Jāsoda!» teica āriešu likums,
Un mūs izdzina
zem īgnajiem padebešiem
Uz visu nakti
Līdz pulksten sešiem.

Izslējāmlēs kā gvardi pie mauzoleja,
Jo stāvējām sardzē,
Lai mūsu zēnam tur lejā
Būtu mierīga dusa.

Snlegs krita,
krita,
krita
Uz spītīgām pierēm
Un kusa.

PĀRRĒKINĀŠANĀS

Laika veseris satrlecis drupās
Imperatora ložu Kolizejā.
Tikai uz marmora frontona
Ļauns viltus
Vēl arvien sargā savu padomu —
Skaldi un valdi! —
Nākamajiem imperatoriem.

Man, latviešim, uzšuva burtu L,
Francūzim Žanam — F,
Spāņiem Hozē — S,
Nikolajam — R,
Lai šie burti krustotos kā rapleri
Un cirstu
Nāvējošas brūces.

Bet rapleri nekrustojās.

Kad mākoņi salūza pār mums,
Mani nosedza F,
Un S un R uz savām rokām
Saudzīgi iznesa F un L.

Ko feiksīt, imperatori,
Vecie un jaunle!
Ne vlenmēr divreiz divi ir četri!

NEDRĪKST!

**Sals mums lecērt sirdī nagus ledainos,
Iveice asinis dzer sausām lūpām,
Saule vēlu lebrlen akmens putekļos.
Aizmieg nakts zem prožektoru šūpām.**

Un mēs pierodam.

**Tikai pierast nevaram,
Tikai pierast nedrīkstam —
Ne pie rungām, ne pie kārtavām,
Ne pie negēlības acīm tukšajām,
Ne pie bada rokām dzeltenām,
Ne pie drebošajām kailām dzīvībām.**

Bet ja tomēr jāpierod!

Rītdiena nevienam neko nepledod.

ALGEBRA

Mēs esam vienkāršoti
Kādā sātaniskā algebriskā formulā:
Nosvītroti visi laimes kvadrāti un kubi,
Visi mīlestības jaukle x un y ,
Visu letverošās brīvā darba lekavas.
Palicis:

a — dzīvība

un

b — dzīve,

a mīnuss b ,

Dzīvība bez dzīves.

Pirmskrematorijas beidzamā formula.

P o r c a m a d o n n a ! *

Tas nav mūsu rēķins.

* Cūku dievmāte! (Hālešu lamu vārds.)

VAROŅU MARŠS

**Viņi nāca kā parādē
Ciešās rindās,
Viņi,
Kuri nosedza pēdējos kuģus
Sevastopolē.
Melno bušlatu atliekas
Plīvoja kā albatrosu spārni.
Svītraino kreklu skrandas —
Lepnas,
Kā kuģu karogi.
Bāli, slimi un levalnoti —
Viņi lika dimdošu soli.
Maurthauzenas asinsbruģis
Drebēja . . .
Vlens
Pakrita.
Esesietis pacēla pletni,
Iesīta.
Kalonna draudoši
Iedūcās.
Likās, atkal Malahova kurgāns
Iegrandas.**

**Mēs valrs neticējām acīm:
Esesletis
ofrreiz
nesifa.**

**Pret sargtorņlem trlecās
Dzlesma «Varjags»
Kā vesers pret dunošu slledi.
Un jūrnieki soļo, un jūrnieki dzled:
«Klāt pēdējā parāde, bledri!»**

Klāt pēdējā parāde . . .

KURSKAS LAKSTĪGALA

Krīt baltas, baltas pārsļas,
Klusums aiztur elpu.

Tur lejā, pilsētiņā, Ziemas svētkus zvana.
Pār Alpiem nobirst zvaigžņu skaņas:
«Klusa nakts, svēta nakts . . .»

Mēs ķēdēs pieslēgti pie mūra un pie sala.
Mums kailās pēdas apsvilina sniegs.
Brakšķ bloku pakšķos

lauska spalgaiss spēriens.

Un neticami sāp,

sāp ledus pirkstu tvēriens.

Dzied saldi radio ple komandanta:
«Klusa nakts . . .»

Vīrs no Kurskas paceļ galvu

Un klāj vajā:

Par šo hitlerisko nakti,

Pašu Hitleru, tā levu,

Himleru ar kamarilju

Un vēl, un vēl.

«Psā krev!»* sēc polis blakus man.

«Tas savu lletu prof.»

Bet vīrs no Kurskas triepj virtuozi

Vārdus, biezākus par darvu,

Kur tautas sakrāts gadu simteņos

Viss izsmiekls un nieva.

* Poju lamu vārds.

No torņa izbāž galvu sargs.
Vai dzirde neviļi!
Tie, kurlem jānosalst ir kāķi,
Smejas!

Jā gan, mēs smejamies . . .
Un pārvarējām nāvi,
Pie mūra piekalti,
Pie sniega un pie sala.

Paldies tev, Kurskas lakstīgala!

PRETOŠANĀS

Pretošanās kustības dalībniekam,
poļu komunistam Jozefam
Cirkankevičam

Vai tā ir varonība!

**Naktī zagties mirstošiem pēc zālēm
Klusu, klusu, iekāms zvaigznes bālē.
Gaišmatainiem bestijām stāt ceļā kailām
rokām,**

**Iet pret nāvi, iet pret mokām.
Trīsreiz krist un trīsreiz celties,
Sāpju jūrā spēku smelties.
Balsīt vājos, degt ik dienas,
Ieročus no nekurlenes
Izraut un tos slēpnēs krāt,
Beigu cīņai saglabāt.**

Vai tā ir varonība!

Nē.

Tā ir tikai Pretošanās kustība.

RADIO

Nepacietība karsti dveš:

— Vai drīz! —

Bažas rausta aiz pledurknes:

— Bet ja neizdodas! —

Mēs atbildam nepacietībai, bažām,

Atbildam visiem,

Jo esam Aladīni ar burvju lampu.

Aiz trejdeviņām sūruma jūrām,

Aiz trejdeviņiem draudu kainļem

Vistumšākās barakas

Visdzijākā alā

Glabājas šķirstiņš.

Tur dzīvo mūsu Džins.

Kad naktis saskalda prožektoru cirvji,

Mēs izlaižam

Džinu.

Viņš atnes

Dzimtenes mātes balsi,

Dzimtenes mežu dziesmas,

Dzimtenes vanagu drosmi.

MAIZE

Mēs saņemam maizi.
Simt piecdesmit gramus.
Kā Sahāra lietu.
Kā dievticīgie sakramentu.

Klusais komponists,
Caurspīdīgs kā Mēnesnīcas sonāte,
Čukst:

— Piedod, Maize!
Kādreiz mēs tevi aizmirsām godāt.
Mums likās —
Tu esi parasta kā zvirgzdi upē
Un kā smilts fik lēta.
Piedod, svētā! —

Viņš piespieda savu devu
Ple krūtīm
Un gausi, gausi izvilkās ārā —
Apliet maizi ar sauli.

Kāds bandīts viņam iespēra ar kāju
Un atņēma
Visus simt piecdesmit gramus,
Atņēma simt piecdesmit tūkstošus
Sirdspukstu,
Simt piecdesmit tūkstošus soļu
Uz Dzimteni.

SPRIEDUMS

**Vīru mūris
Ielenc barakas kaktu,
Kur žaudās kā notverta zebieksste
Tas,
Kurš atņēma Cilvēkam
Maizi.
Tagad bija tiesa:
Taisnīga kā sirdsapziņa
Un barga kā sniegavētra Arktikā.**

Kā akā iekrita kļedziens . . .

Spriedums izpildīts.

**Tonakt
Vējš no mūsu blokiem
Klauvēja kaulainiem pirkstiem pie logiem
Tiem,
Kas visiem mums bija atņēmuši
Maizi:**

— Dzirdiet!

Vlens spriedums jau izpildīts.

SPĀRNI

Sirēnas kauc.

**Liekas, Mauthauzenas nezvērs rausta
Lamatās iecirsto ķetnu.**

Mūdži saļien betona spraugās un dreb.

Dreb jaunā, izdegusī zeme,

Dreb dzeltenais, noziedzīgais gaiss:

No rītiem nāk

Sudraboti putni,

Apmet trīs apļus pār mums,

salstošajiem,

salkušajiem,

samītajiem,

Trīsreiz pašūpo

sarkanzvaigžņotos spārnus,

Sveicinot mūs,

Un ielido saulē.

Mūdži atkal izlien no slēptuvēm

ar automātiem,

ar pistolēm,

ar pletnēm,

Tagad bezspēcīgi pret mums,

Kurus tikko svētījušas

Brīvības nemirstīgās rokas.

GAIDAS

**Mēs kalstam kā rudens lapas.
Spēks iztek pa asiņainai sviedru lāsei
Akmeņlauztuvju putekļos.
Mums ir naidi.
Bet mums nav leroču.
Un akmens sienas smejas par mums,
Atņirgušas granīta zobus.
Kaut būtu viens ierocis
Uz desmit vīriem,
Uz simts.
Un par mums vairs neņirgātos!**

**«Būs ieroči.
Būs!
Gaidiet!»**

**Kas to feica?
Vai nakts,
Vai vējš,
Vai pēdējā elpa gāzes kamerā?
Vai varbūt Prešošanās kustība! . . .**

**Un mēs gaidām,
Paslēpuši naidu zem plakstiem.**

SOĢI

Nekas nav grozījies —

Tiem šķiet.

Un raportfīrers tāpat jaunu smīnu ziņo,

Cik vakar izgājuši cauri dūmeņiem,

Tāpat

Milst komandanta cepure pār mums,

Tāpat

Vēl kapo stāv kā milzīgs mākoņkalns

Un vakarblāzma

Pārvelk mūsu skūtiem galvvidiem

Ar asiņainu otu.

Bet mēs — kā mēness sirpis nodiluši

Un tomēr stiprāki par jums.

(Mēs neattriebsimies.

Ir atriebība vājo daļa.)

Mēs soģi esam skrandu mantijās.

Jau tuvu Lielā tiesas dēna.

Tai lielgabali raksta fermiņu.

Un vēji tīra vietu tribunālam.

Būs bargi liecinieki —

Ar smiltīm apbērts bērna smaids,

Zem sniega sastingušas mātes rokas

Un B ciklona nosmacētais vaids.

Būs sirdsapziņa prokurors.

Viss būs . . .

Un tikai nebūs

Piedošanas.

VĀRDS TAGAD MUMS

Dun austrumos kalni.
Vārds tagad ir mums —
Mums, kam bij atņemti vārdi,
Kam tikai bij trīsstūris,
Numurs un burts
Uz skrandainiem, zebrainiem svārkiem.

Cik mierīgs ir Jānis!
Par viņu es drošs:
Tas izgājis Salaspils skolu.
Snauž partizāns Miša,
Pirms cīņas viņš krāj
Sev spēkus uz barakas sola.

Žans nemierīgs grozās.
«Vai bailes, makī!»
Nē, kareivīgs drudzis to krata.
Bet Zbigņeva acīs
Kvēl titānisks naids:
Viņš degošo Varšavu skata.

Birst minūtes karstas.
Drīz signāls mūs cels,
Drīz uzliesmos kalni kā kāvi.
Vai sauksme spēs visus kā granātu mest
Pret melnajiem mūriem un nāvi!

**Un brīdis ir klāt!
Allons, camarade,
Tver naidu un niknumu sauajā!**

— Tā būs pēdējā kauja . . .

**Tūkstoš deviņi simti četrdesmit piektā gada
Piektajā maijā
krita Mauthauzena.**

VISSTIPRĀKAIS

**Padomju Savienības Varonīm
pulkvedim Maņēvičam-Starostīnam**

Titāni nesa kalnus.

Vai viņi spētu panest

mūsu bēdu kalnus!

Titāni izsmēla jūras.

Vai viņi spētu izsmelt

mūsu ciešanu jūras!

Titāni meta klīntis pret dievu mājojļem.

Vai viņi spētu mest mūs triecienā

pret melnajiem bastioniem!

Tikpat skrandains kā mēs,

Tikpat izsalcis kā mēs,

Tikpat pazemots kā mēs,

Viņš to spēja,

Viņš — visstiprākais no mums.

Bet tagad,

Kad melnais pirātu karogs kritis,

Kad dzelzs vārti atrauti vajā,

Kad Alpos zied vijolītes

Un meži smaržo pēc sveķiem un laimes, —

Mēs rokam kapu

visstiprākajam.

**Viņš tik ilgi bija nesis
Ļaunajā dienā
Mūsu posta smagumu,
Ka brīvības saulstaru vieglumā
Spēki lūza.**

DIENAS NEMIRSTĪBA

**Izbrīda zaldāts pelēkā šinelī
Asinsdubļus līdz Alpiem.
Vēl nogranda salūts pār vaidošo zemi.
Tad nāca klusums —
Dziļš kā okeāna dzelme.
Uzvara izklāja glečera ledos
Karogus sārftos.**

**Apsēdās zaldāts pie agrīnā straute,
Nomazgāja
Četrus tūkstošus kauju kilometrus
No pārgurušām kājām,
Paskatījās atkarotajā saulē
Un pasmaidīja.
Uzvarētājs uzsmaidīja tīrām debesīm.**

**Necilo kareivi pelēkā šinelī,
Kā mēs gaidījām Tevi!
Naktis ar saltām zvaigznēm
Mēs sildījām savas stingstošās sirdis
Pie domām par Tevi.
Dziestoši skafeni,
Saplosot sevi uz dzeloņu stieplēm,
Meklēja Tevi pa apvāršņiem ziliem.**

**Caur lamu krusu, caur pistoļu sprakstiem,
Caur krītošo, dragājošo akmeņu dārdiem
Uz Nāves kāpēm**

Mēs saklausījām Tavus soļus . . .

Tāpēc izturējām.

Tāpēc uzvarējām.

Un tagad Tev izgājām pretī

Pa rasoto zāli,

Kas smaržoja pēc pavasara.

Satriektā elle palika aiz mums.

Vīrs ūdenskrituma varavīksnēm

Baltajā klinī

Mēs iecirtām pateicīgām rokām

Šīs dienas

un Tavu

Nemirsību.

Bija DEVĪTAIS MAIJS.

Bija MIERS.

PELNI

**Donavas ielejās vīnogas kvēl,
Donavas ielejas smaržo.
Tie jūsu pelni, kas nogāzēs kvēl,
Andri un Saša, un Ļaslo!**

**Tie jūsu pelni, kas sūrumu jauc
Donavas ieleju smaržā.
Pār jūsu pelniem līst pavasaros
Lieti, kam asaru garša.**

**Kalnā, kur pelnos reiz sairāt jūs,
Akmens stāv mūžīgā jundā.
Ilgi šie pelni vēl nerims un degs
Cīlvēcei pārbaudes stundā.**

**Mēs noliekam savas skumjas
Kā vainagus . . .**

ATGRIEŠANĀS

Bija melni torņi, nāves kāpes
un pēdējā kauja.

Palikām trīsdesmit četri un vēl
pelnu saujas,
pelnu saujas,
pelnu saujas.

Bet mēs nolikām savas skumjas
Uz izdangātās zemes
Kā vainagus
Un atkal ieskatījāmies
Dzīves gaišajās acīs.

— — — — —
Ceļmalā smaidošs svētelis
Stāv uz vienas kājas.
«Ardievu, laipno filozof,
Mēs braucam mājās!»
Slēdes dzied dzimtenes dziesmas.
Prieks planda mūsu karogu,
Un ilgas jau brien Daugavai pāri.

No bezgala dziļām debesīm
Zila laime lejas.
Salaspils vīriem beidzamajiem
Krūtīs dzīvība smejas.

ACIS

Tu atnāci pie manis,
Viņumāt.

Ap mani bija sasēdušies jautri bērzi,
Un saule jāva saviem zaķēnlem
Pa kalna stāvo krauju skraidīt.
Gar ievām aizpeldēja sudrabaini mirkļi,
Es mācījos smaldīt.

Tu tikai pavaicāji,
Viņumāt,
Kur palicis tavš dēls.

— — — — —
Pār maniem bērziem pēkšņi migla
 nolaidās
Un vakars vēls.

Tu tikai uzlūkoji mani,
Viņumāt.

Bet krita pārmetuma dzirksts
Uz manu sāpju sausām tāsīm,
Un atkal dvēsele raud ugunīgām lāsēm:
Tev liekos simtkārt vainīgs.

**Es pārnācu, ne viņš,
Ne viņš,
Kam ikvakarus baltus palagus
Tu klāji,
Kam lauska naktīs
Pretim gāji,
Kad salti vizuļoja sniegs
Uz mēnesnīcas stigas.**

— — — — —
**Cik tomēr favas acis nežēlīgas,
Viņumāt.**

BĀRĀ LODE

**Lodes spindz,
Un katra meklē sev
Sirdi.**

**Pār bērnības dienām aizspindza lodes
Janvāra saulē
Un atrāva no mana pleca
Feniksa strādnieka skarbi laipnīgo roku.**

**Pār jaunības dienām aizspindza lodes
Tīrelpurva puteņos
Un pāršķēla manu draugu sirdis,
Kas bija kvēlas
Kā Marseljēza.**

**Pār vīra gadiem aizspindza lodes
Piņņu kalnā, Valmierā, Salaspilī
Un norāva manu biedru siržu
Sarkanos karogus.**

**Manas lodes tur nebija.
Likteņa mijkrēsli
Tā izraud savas svīna asaras
Pie Mauthouzenas mūra
Aukstās krūts.**

ZVANI

Trokšņi aiziet smagām kājām,
Ielas apklust,
Aizmieg vējš.
Mēnesnīca smailos jultos
Gadusimfu rētas dzēš.

Esmu atkal mājās —
Un neticu tam,
Neticu laipnajam klusumam.
Baidos, ka sapņoju,
Baidos, ka vējš
Modīsies atkal
Un puteņi melni
Nogremdēs sauli, zemi
Un zvaigznes,
Tevi un mani.

— — — — —
Glābiet mūsu dvēseles —
SOS —

Manas pilsētas mūžīgle zvanī!

VILKI

Vilkiem jāskrien —
Kājas vilkus baro.

Skrien Latvijas vilki
Pa zviedru klinšainām šērām,
Reinas vīnogulāju klātām ielejām,
Amerikas akmens džungļiem.

Vilki ir nosirmojuši,
Bet ilkņi vēl veseli,
Ilkņi vēl spīd.
Un neviena balss nelesaucas:
«Sargiet bērnus!
Vilks mūsu vidū.»
Neviena šautene nepadējas,
Jo vilkiem taupīšanas laiks
Zemēs, kur saule riet.

Tikai reizumis,
Kad uzkrīt pirmais sniegs,
Mirdzošā baltumā paliek sārtas pēdas,
Kur pāri skrējis vilks.

Ļaudis rāda uz pēdām un saka:
«Tās tur ir asinis no Biķernieku meža,
Tās — no Ķelderlejas, tās — no Salaspils.»

Gadi aizvēlās kā lavīnas no kalna.
Upes izgāja no krastiem.
Orkāna lietus gāzes ieskaloja jūrā
Veselus ciematus.
Bet nekādi ūdeņi nav varējuši noskalot
Asinis no vilku pinkainajām kājām.
Un nenoskalos
Nekad.

TRAUKSME

Neona straumē purinājas sniegs
Kā balts pūdelis.

Vīrs no Mauthauzenas priecājas.
Gavilēdami nobrauc no slidkalniņa
Bērnī.

Vīrs no Mauthauzenas priecājas.
Daudz viņš ir priecājies šajos gados,
Kopš atkal iemācījies smaidīt.

Un daudziem viņš mācījis smaidīt:
Steidzīgajiem garāmgājējiem ar rūpju
ēnām,
Safumsušām acīm aiz vientuļiem logiem,
Sēru vītolam kanāla malā.

Tikai vējš šodien tāds savāds,
Šis vējš no Rietumiem.
Nez kāpēc sāk smelgt
Kapo salauztais plecs.
Ceļas vakara pusē dzeltenbrūni mākoņi.
Nāves mākoņi —
Kā toreiz!

Vīrs no Mauthauzenas dzīji ievēl elpu:
Vai neļūt jau šķebīgo dūmu smaku —
Kā foreiz,
Kad zvaigznes krifa
Krematoriju dūmeņos
Un sadega.

Pufēno.

Vīrs no Mauthauzenas apsnieg —
Apsnieg nebaltām domām:
Kādēļ klusē biedri
Parīzē, Hamburgā, Romā!
Vakara miglā pie Reinas
Jau atkal nīrb melnais un lauzītais krusts.
Vai no Sēnas margām,
No Elbas dokiem, no Tibras tiltiem
Neredz,
Ko no Daugavas krastiem
Skaidri var saskatīt!

Trauksmi!

Trauksmi tūlīt!

Negaidiet rītu.

Par vēlu būs rīt.

* * *

**AKMENI NEUZŅEM PĒDAS,
IZDEGUSI ZEME NEGLABĀ PĒDAS...**

**BET, JA KĀJAS ASIŅO,
BET, JA SIRDIS ASIŅO
UN LĪDZ NEBŪTĪBAI
VAIRS TIKAI TRĪS SOĻI,
TAD MŪŽOS IESPIEZAS
NEIZDZIEDĀTU DZIESMU,
NEIZCIRSTU TĒLU,
NEVEIKTU ATKLĀJUMU
UGUNĪGĀS PĒDAS.
UN TĀS DEDZINA
NOLĀDĒTO ZEMI.
ZEME VAID.**

**CILVĒKI,
IEDEDZIET LĀPAS
KALNĀ NIKNAJĀ UN SVĒTĀI
CILVĒKI,
IEDĒSTIET ROZES
ZEME NOLĀDĒTĀI**

1966—1968

SATURS

*** Arvīds Skalbe	5
Asinsbrāļi	9
Atgriešanās nevēlama	15
Mauthauzena	19
Torņi	20
Terra madetta	21
Nāves kāpes	25
«Svētvakars»	27
Atdusa	28
Ābols	29
Bērni	30
Vērtība	33
Vājuma brīdis	34
Es ļoti mīlu supus	36
Bloka vecākā sprediķis	38
Samaitē	40
Dzīvotgriba	41
Īega	42
Grēdas	43
Junda	47
Laikraksta lapa	49
Cigarete	50
Kartupeļu mizas	51
Mīleslība	52
Vārdi	56
Sapņi	58
Kalums	59
Bēglis	61
Bēgļa sagaidīšana	62
De profundis	63
Piedošana	64

Vēlā atziņa	65
Selekcija	66
Lai nebūtu!	68
Atblāzma	71
Rokas	73
Taufas dziesma	74
Rainis naktī	75
Bēthovens	76
Izņēmums	78
Vācijai	79
Mūžam dzīve	80
Pamošanās	81
Sējēji	82
Itāleši dzied	83
Plenene	85
Kaklaufs	87
Noziegums	88
Karātavas	91
Sīļeni	92
Sardze	95
Pārrēķināšanās	97
Nedrīkst!	98
Algebra	99
Varoņu maršs	100
Kurskas lakstīgala	102
Pretošanās	104
Radio	107
Maize	109
Spriedums	110
Spārni	111
Gaidas	112
Soģi	113
Vārds tagad mums	114
Visstiprākais	118
Dienas nemirstība	120
Pelni	122
Atgriešanās	125
Acis	126

Bārā lode	128
Zvani	131
Vilki	132
Trauksme	134
«Akmeņi neuzņem pēdas...» . . .	137

Эйжен Веверис

**САЖАЙТЕ РОЗЫ
В ПРОКЛЯТУЮ ЗЕМЛЮ**

Художник А. Станкевич

Издательство «Лиезма»
1971

На латышском языке

Redaktore M. Kroma. Māksl. redaktors
A. Jāgers. Tehn. redaktore D. Pastars.
Korektore K. Rumbēna.

Redota salkšanal 1971. g. 9. februārī.
Parakstīta iespiešanai 1971. g. 20. maijā.
Ofseta papīrs 120 g. Izmāris 70×90 mm.
6,32 fiz. lieldr. ; 7,35 uzsk. lieldr. ;
3,71 izdevn. l. Melns 25 000 eks. Maksā
1 rbl. 13 kap. Izdevniecība «Liesma» Rīgā,
Padomju bulv. 24. Izdevn. Nr. 24200-Do639.
Iespēsta Latvijas PSR Ministru Padomes
Preses komitejas Rīgas Parauglīgogrāfijā
Rīgā, Vienības gatvē 11. Pasūt. Nr. 97.

Y-4-3

71-89

12
Ve 970